

Árpád-kori objektumok, közöttük egy félig földbe mélyített ház, sarkában hevenyészett tüzelőhellyel. A 14–15. századi településrészlethez két félig földbe mélyített ház tartozik, mindkettőben jól megépített, tüzelőfelületük alatt cseréppel kirakott kemencével. A 16–18. századi településrészletből eddig főleg gabonátároló vermeket és agyagnyerő gödröket találtunk.

A korai (Árpád-kori) leletanyagban inkább a kerámia és az állatcsont a jellemző lelet, míg a későbbi korszakban megszorodnak a fémleletek, elsősorban a vas. Több sarló- és késtörédket, csatot és két esetben pénzt is tartalmaztak a gödrök.

POLGÁR ZOLTÁN

387. Tiszagyenda határa

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, B, Szk?, Sza, Á
2006 márciusában és novemberében terepbejárást végeztünk a Vásárhelyi-tervhez tartozó Nagykunsági tározó területén. (Lásd a térképet a 299. oldalon!)

Felső-Gyenda I. (15. lh.): A Tiszagyendáról Kunhegyes felé vezető közúttól É-ra húzódik az alacsonyan fekvő Felső-Gyenda, melyet É-on egy enyhén ívelt, megközelítően K–Ny irányú part határol. A partélen kis foltban, kb. 80–90 m-es körzetben szórványos újkőkori (AVK) cserepeket gyűjtöttünk.

Felső-Gyenda II. (16. lh.): A Tiszagyendáról Kunhegyes felé vezető közúttól É-ra húzódik az alacsonyan fekvő Felső-Gyenda, melyet É-on egy enyhén ívelt, megközelítően K–Ny irányú part határol. A part közepe táján fekvő lelőhelyen szórványos őskori és Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk. A 17. lelőhely folytatásában található, de a két helyszín között egy 200–250 m hosszú leletmentes szakasz volt.

Gyócs (13. lh.): Tiszagyendától É-ra húzódik a gyócsi határ, melyet nyugaton a Tiszagyenda–Tiszabura közötti földút határol. Gyócs és a földút között egy széljárás szabdalta homokbuckás terület húzódik. Itt egy 91,2 m-es tszf magasságú kiemelkedés szórványos őskori és bizonytalan, talán kora vaskori (szkíta) leleteket gyűjtöttünk.

Halom (14. lh.): Tiszagyendától K-re kb. 600 m-re egy mozgalmas térfelszínű terület közepén egy jól kirajzolódó, mesterséges kialakítású halom emelkedik. A térkép nevét nem jelöli. Bár szántják, még mindig jól őrzi eredeti formáját, alapja kerek, kb. 100 m átmérőjű, relatív magassága kb. 3–4 m, abszolút magassága 93,4 m. A halom tetején kötőrmeléket, tégladarabokat találtunk, nem tartjuk lehetetlennek, hogy itt egy apró Árpád-kori templom állt. A halom lábánál, főként a magasabban fekvő É-i, ÉK-i nyúlványon átlagos mennyiségű újkőkori, szórványos szarmata és átlagos mennyiségű Árpád-kori töredéket gyűjtöttünk, valamint néhány embercsontot is találtunk. Feltételezzük, hogy a halmon Árpád-kori templom, annak környezetében pedig egy kisebb temető található, beleásva egy szarmata településbe. Az újkőkori cserepek elsősorban a halom lábánál mutatkoztak, tehát van esély arra, hogy az újkőkori telep egy része a rézkori kurgán építéskor érintetlen maradt.

Határ-dűlő (19. lh.): A Gyendai legelő É-i szélén található a Határ-dűlő. Itt egy enyhe kiemelkedésű, kb. K–Ny irányú hát található, mely déli partja egy mára mesterséges kialakítású csatornának, mely egykor természetes vízfolyás lehetett. Ezen a parton tervezik az A4 jelű bányát. A bányateleknek szinte a közepén találtuk a lelőhelyet. Átlagos-intenzív mennyiségű rézkori, a bodrogkeresztúri kultúrába tartozó díszített töredékeket és néhány darab Árpád-kori cserepet találtunk. A lelőhelyen megfigyeltünk egy kb. 5–6 m átmérőjű, erősen salakos foltot is, mely elképzelhető, hogy egy szétszántott Árpád-kori műhely (kohó) maradványa.

Vágott-halom²⁸ (Tiszagyenda és Kunhegyes határa, 17. lh.): A Tiszagyendáról Kunhegyes felé vezető közúttól É-ra húzódik az alacsonyan fekvő Felső-Gyenda, melynek É-i partja a Vágott-halom illetve a Vágotthalmi-dűlő. A part enyhén ívelt, megközelítően K–Ny irányú, a lelőhely a DK-i végén fekszik. A Vágott-halom valószínűleg egy erősen roncsolt kurgán. Eredeti alakja, magassága ma már nem állapítható meg, ugyanis egy mély csatorna vágja ketté, a csatorna mindkét partján magas töltés húzódik. Emellett a halmot földutak találkozására is roncsolja, valamint egész területe fákkal, bozóttal erősen fedett. Csak feltételezzük, hogy a csatorna déli oldalán látható magassági pont a halom eredeti felszínén áll. (Jelenleg az árok töltése valójában magasabb, mint az a felszín, melyen a betonoszlop található.) Csak ásatással dönthető el, hogy a halomnak maradt-e eredeti, bolygatatlan része.

Azonban a halomtól kiindulva, a magaspart ívelődő vonalát követve egy hosszan elnyúló, rendkívül intenzív Árpád-kori lelőhelyet találtunk, a leletek között jellegzetes bográcsperemek, csigavonalas fazéktöredékek is voltak. Az Árpád-kori falu teljes területén szétszórtan szórványos mennyiségű őskori, valószínűleg újkőkori cserepeket is találtunk. A lelőhely centruma a halom környezetében illetve attól ÉNy-ra található, míg a leletek Ny felé fokozatosan fogyatkoznak. A természetes magasparttól ÉK-re egy erdő található, a part és az erdő között kisebb mélyedéssel. Bár magában a mélyedésben nem találtunk leletanyagot (épp víz állt benne), de Árpád-kori leletek az erdő alján is előfordultak, vagyis a lelőhely a mélyedés ellenére az erdőig kiterjed. Az erdőben a fedettség miatt nem tudtunk megfigyeléseket tenni.

Munkatársak: Csányi Marietta, Hegedűs Gabriella, Kelemen Angéla, Kozma Károly, Raczky Pál.

TÁRNOKI JUDIT

388. Tiszalök, Börtön

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Szk, LT
A részletes tanulmányt lásd a kötet 53. oldalán!

SCHOLTZ RÓBERT

28 TÓTH A.: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmi. Szolnok. A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 3 (1988) 391.